

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ' Γενικού Λυκείου
Ανθρωπιστικών Σπουδών

Μ. Τρίτη 30 Απριλίου 2024 | Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α) Σελ. 92 – 93:

Θεοτοκικό κόμμα: Υπήρξε το πιο διαλλακτικό και το πιο μετριοπαθές από τα άλλα αντιβενιζελικά κόμματα, δηλαδή τα κόμματα του Δημητρίου Ράλλη και του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.

β) Σελ. 212 – 213:

Ροπαλοφόροι: Αμέσως μετά την κήρυξη της επανάστασης στο Θέρισο, το Μάρτιο του 1905, ο πρίγκιπας Γεώργιος, θορυβημένος, επέβαλε με τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων τον στρατιωτικό νόμο σε όλη την Κρήτη. Η Κρητική Βουλή, που ενεργούσε κατά τις εντολές του αρμοστειακού

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

περιβάλλοντος, αφού δεν υπήρχε αντιπολίτευση, ψήφισε το νόμο «Περί ιδρύσεως σώματος δημοφρουρών», οι οποίοι θα στήριζαν την έννομη τάξη. Αυτούς τους αποκαλούσαν οι επαναστάτες «ροπαλοφόρους».

γ) Σελ. 251 – 252:

Ρωσοκεμαλική συνθήκη φιλίας και συνεργασίας: Υπογράφηκε το Μάρτιο του 1921 ανάμεσα στους Μπολσεβίκους και τον Κεμάλ και λειτούργησε ως «ταφόπετρα» του ποντιακού ζητήματος. Η συνθήκη αυτή έδωσε στον αδύναμο ως τότε Κεμάλ την οικονομική, στρατιωτική και ηθική δυνατότητα να συνεχίσει τις επιχειρήσεις του κατά των Ποντίων και, ακόμη, να εμφανιστεί στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου με υπερβολικές απαιτήσεις, που λόγω της ιστορικής συγκυρίας δεν απορρίφθηκαν από τις νικήτριες Δυνάμεις, παρά το γεγονός ότι ήταν σύμμαχοι με τους Έλληνες.

ΘΕΜΑ Α2

- α) Σωστό
- β) Λάθος
- γ) Λάθος
- δ) Σωστό
- ε) Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

α) Σελ. 46:

Η κατάσταση αυτή* κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό –για τα μέτρα της περιοχής– βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα.

* **Να διευκρινιστεί η φράση:** Η απουσία εργατικού κινήματος στην Ελλάδα ή Η περιορισμένη απήχηση εργατικής και σοσιαλιστικής ιδεολογίας στην Ελλάδα...

β) Σελ. 220:

Η ευτυχής για την Ελλάδα έκβαση των Βαλκανικών πολέμων έδωσε και στο Κρητικό Ζήτημα την οριστική λύση του. Με το άρθρο 4 της Συνθήκης του Λονδίνου (30 Μαΐου 1913) ο σουλτάνος παραιτήθηκε από όλα τα δικαιώματά του στην Κρήτη, την οποία παραχωρούσε στις Μ. Δυνάμεις της Ευρώπης. Με ιδιαίτερη συνθήκη ειρήνης μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας (14 Νοεμβρίου 1913) ο σουλτάνος παραιτήθηκε από κάθε δικαίωμά του στην Κρήτη, η οποία έτσι εντάχθηκε στην ελληνική επικράτεια ως οργανικό και αναπόσπαστο τμήμα της. Οι Μ. Δυνάμεις αποδέχθηκαν σιωπηρά τη λύση αυτή, δηλώνοντας απλώς ότι έλαβαν γνώση των ενεργειών της ελληνικής κυβέρνησης.

ΘΕΜΑ Β2

Σελ. 105 - 106:

Στις εκλογές του 1928 οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν τις 178 από τις 250 έδρες. Με τη μεγάλη αυτή πλειοψηφία, οι Βενιζελικοί είχαν τη δυνατότητα να στερεώσουν την κοινοβουλευτική δημοκρατία και να γεφυρώσουν το χάσμα που υπήρχε μεταξύ των αντίπαλων πολιτικών παρατάξεων. Στην αρχή, οι ηγεσίες και των δύο μεγάλων κομμάτων επέδειξαν καλή θέληση και προσπάθησαν να γεφυρώσουν το χάσμα. Οι

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

Βενιζελικοί όμως δυσπιστούσαν για την καλή θέληση του κύριου αντιπάλου, του Λαϊκού κόμματος, και επιπλέον φοβούνταν ότι μόνο ο αρχηγός του Π. Τσαλδάρης ήταν διαλλακτικός, και ότι σε περίπτωση ανάδειξης αντιβενιζελικής κυβέρνησης θα κυριαρχούσαν τα ακραία στοιχεία. Επιπλέον, οι βενιζελικοί αξιωματικοί δεν ήθελαν το συμβιβασμό, επειδή φοβούνταν ότι μ' αυτόν τον τρόπο το Λαϊκό Κόμμα θα μπορούσε να αυξήσει την επιρροή του, να κερδίσει τις εκλογές και να επαναφέρει στην ενεργό υπηρεσία πολλούς αντιβενιζελικούς αξιωματικούς. Καθώς τα ακραία στοιχεία των δύο παρατάξεων αλληλοϋποβλέπονταν, οι δυνατότητες να γεφυρωθεί το χάσμα περιορίζονταν.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

- α) Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:
σελ. 121: «(Αντίθετα) οι Σπετσιώτες ... το κοινοτικό τους σύστημα.».

Ενδεικτική απάντηση:

Οι Σπετσιώτες συμπεριφέρθηκαν [στους Ψαριανούς] ευσπλαχνικά, ξεχνώντας τους παλιούς ανταγωνισμούς των δύο ναυτικών νησιών. Όταν όμως οι Ψαριανοί έδειξαν διάθεση να εγκατασταθούν μόνιμα στις Σπέτσες, οι Σπετσιώτες αντέδρασαν. Έτσι οι Ψαριανοί αναγκάστηκαν να μετοικήσουν και, με κυβερνητική άδεια, να εγκατασταθούν στη Μονεμβασία. Ο Απόστολος Βακαλόπουλος στο ιστορικό έργο του, «Πρόσφυγες και Προσφυγικόν Ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821» (δευτερογενής και έμμεση ιστορική πηγή), αναφέρεται στις συστηματικές προσπάθειες των Ψαριανών προσφύγων του 1824 να βρουν κατάλληλο τόπο στην Ελλάδα, προκειμένου να εγκατασταθούν μαζί με τις οικογένειές τους. Οι κάτοικοι των Σπετσών απορρίπτουν το αίτημα

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

εγκατάστασης των Ψαριανών στην περιοχή Ζαγηρείά, γεγονός που ανάγκασε τους τελευταίους να φύγουν.

Η κυβέρνηση φρόντισε για τη στέγασή τους, όρισε να εισπράττουν ένα μέρος από τους φόρους της περιοχής και κατάρτισε κατάλογο των αιχμαλώτων Ψαριανών για την εξαγορά τους. Παρ' όλα αυτά, οι Ψαριανοί της Μονεμβασιάς θεώρησαν ότι δεν αντιμετωπίστηκε ικανοποιητικά η κατάστασή τους, που επιδεινώθηκε δραματικά με το ξέσπασμα θανατηφόρου επιδημίας. Οι περισσότεροι Ψαριανοί έφυγαν αργότερα από τη Μονεμβασία και διασκορπίστηκαν πάλι στις Κυκλάδες. Σύμφωνα με το κείμενο του Απόστολου Βακαλόπουλου, η διάλυση του συνοικισμού τους στη Μονεμβασία στρέφει την προσοχή τους στον Πειραιά, όπου και κατευθύνονται, με στόχο να εγκατασταθούν. Επρόκειτο για μια επιλογή που χαρακτηρίζεται, σύμφωνα με τον συγγραφέα από «θαυμαστήν οξυδέρκειαν», καθώς το λιμάνι του Πειραιά είχε από αιώνες σταματήσει τη λειτουργία του και προσφερόταν ως ιδανικός τόπος εγκατάστασης και δημιουργίας προσφυγικού συνοικισμού. Έτσι, οι Ψαριανοί πρόσφυγες μεταφέρουν την έδρα της επιτροπής τους από τη Μονεμβασία στον Πειραιά. Όμως, παρά τις προσδοκίες τους, οι αντιδράσεις των κατοίκων ματαίωσαν τη συγκρότηση του συνοικισμού τους εκεί. Στην Αίγινα, περισσότερο απ' οπουδήποτε αλλού, βρήκαν το χώρο της μόνιμης εγκατάστασης που επιδίωκαν. Ανέπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα στα κοινά θέματα του νησιού, αλλά και στις υποθέσεις του έθνους γενικότερα. Την έντονη δραστηριότητα των Ψαριανών προσφύγων, τόσο στα τοπικά όσο και στα εθνικά ζητήματα, κατά την παραμονή τους στην Αίγινα επιβεβαιώνει το κείμενο του Απόστολου Βακαλόπουλου. Χαρακτηριστικά, κάνει λόγο για «ειρηνικήν κατάκτησιν» του νησιού, καταδεικνύοντας την κυρίαρχη παρουσία και δραστηριότητα των Ψαριανών στην Αίγινα, η επιλογή της οποίας σχετιζόταν με τη στρατηγική και πλεονεκτική θέση της στη διάρκεια

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

της Ελληνικής Επανάστασης. Έτσι οι Ψαριανοί κατά την παραμονή τους στην Αίγινα ίδρυσαν σχολείο, διέδωσαν τα έθιμά τους και μέχρι τα μέσα του αιώνα διατήρησαν το κοινοτικό τους σύστημα. Η παρουσία τους στο νησί ήταν τόσο ισχυρή, ώστε να ανατεθεί η διοίκηση του νησιού στην Επιτροπή των Ψαριανών μετά την παύση του διοικητή της Αίγινας το 1825. Έτσι, αναγνωρίστηκε στην Αίγινα το δικαίωμα αυτοδιοίκησης αντίστοιχο με αυτό της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών.

β) Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:

σελ. 129: «Κατά την περίοδο ... αποκατάστασής τους».

σελ. 130: «Στο αίτημα ... συνοικισμού».

Ενδεικτική απάντηση:

Κατά την οθωνική περίοδο (1833 - 1862), δραστηριοποιήθηκαν ιδιαίτερα οι Ψαριανοί πρόσφυγες για την αποκατάστασή τους. Στο αίτημα των Ψαριανών ανταποκρίθηκε η κυβέρνηση το 1836. Και πρωτίτερα είχαν γίνει κρατικές παρεμβάσεις για την ίδρυση συνοικισμού των Ψαριανών στην Ερέτρια, αλλά δεν απέδωσαν, περισσότερο λόγω διαφωνιών για τη θέση και τη διανομή των οικοπέδων. Δινόταν για οικοδόμηση όλη η παραθαλάσσια περιοχή της Ερέτριας και παρέχονταν στο δήμο Ψαριανών το δικαίωμα να διαχειριστεί ελεύθερα την εθνική γη του συνοικισμού. **Το βασιλικό διάταγμα της 3/15 Ιουλίου 1836** παραδέχεται την αναποτελεσματική **παρέμβαση** που προηγήθηκε στην αποκατάσταση των Ψαριανών προσφύγων στην Ερέτρια και με νέες διατάξεις επιχειρεί να διευκολύνει την αποκατάστασή τους. Πιο συγκεκριμένα, παραχωρεί στο δήμο των Ψαριανών παραθαλάσσια περιοχή, προκειμένου αυτός να την αξιοποιήσει πουλώντας ή νοικιάζοντας τις εκτάσεις αυτές. Διευκρινίζεται, μάλιστα, ότι όσοι κατά τις προηγούμενες διανομές

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

πήραν εκτάσεις στην ίδια περιοχή και πρόλαβαν να κτίσουν κατοικίες, θα αποζημιώνονταν γι' αυτές από το δήμο Ψαριανών. Τα χρήματα που θα συγκεντρώνονταν από τις εκποιήσεις των παραχωρούμενων εκτάσεων θα δίνονταν για την ανέγερση σχολείων. Επιπλέον, το διάταγμα κηρύσσει άκυρες προηγούμενες κληρώσεις για την απόδοση γαιών, ενώ παρέχει στους Ψαριανούς προθεσμία έξι εβδομάδων προκειμένου να εκδηλώσουν εγγράφως το ενδιαφέρον τους για την απόκτηση γης.

ΘΕΜΑ Δ

α) Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:

Σελ. 30 – 31: «Χρειάστηκε να περάσουν ... του νέου αιώνα.».

Ενδεικτική απάντηση:

Χρειάστηκε να περάσουν σαράντα περίπου χρόνια από την απόκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας για να παρατηρηθεί μια πρώτη απόπειρα ανάπτυξης των βιομηχανικών δραστηριοτήτων στη χώρα. Γύρω στα 1870 σημειώθηκε κάποιο κύμα ίδρυσης βιομηχανικών επιχειρήσεων, περισσότερων από εκατό, ενώ ταυτόχρονα παρατηρήθηκε κάποια τάση αύξησης του δυναμικού των ήδη υπάρχουσών μονάδων. Τα σχετικά στοιχεία του στατιστικού πίνακα, που παρουσιάζει την εικόνα της ελληνικής βιομηχανίας κατά την περίοδο 1867 – 1920, επιβεβαιώνουν την πραγματικότητα αυτή. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ του 1867 και του 1889 ο αριθμός των βιομηχανικών μονάδων αυξάνεται φτάνοντας τις 145. Την ίδια στιγμή, σημαντική είναι η αύξηση της ιπποδύναμης των εργοστασίων αυτών, η οποία από 300 ίππους, το 1867, αγγίζει τους 10.000 ίππους το 1892, γεγονός που καταδεικνύει την ενίσχυση της εκμηχάνισης των μονάδων αυτών. Πολύ γρήγορα όμως, η απόπειρα αυτή έχασε τη δυναμική

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

της και οι σχετικές δραστηριότητες επέστρεψαν στην ύφεση και τη στασιμότητα. Οι όροι άρχισαν να μεταβάλλονται μόλις στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα και, κυρίως, στα πρώτα χρόνια του 20ού. Τότε δημιουργήθηκε ένα βιομηχανικό δυναμικό σχετικά σταθερό, πολυδιάστατο, με τάσεις ανάπτυξης της βαριάς βιομηχανίας, της μεταλλουργίας, της ναυπηγικής και της τσιμεντοβιομηχανίας, η οποία πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του νέου αιώνα. Την εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνουν τα σχετικά στοιχεία του στατιστικού πίνακα, με βάση τα οποία ο αριθμός των εργοστασίων το 1917 και το 1920 ανέρχονται σε 2.213 και 2.903 αντίστοιχα. Εντυπωσιακά είναι, εξάλλου, τα στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των εργαζομένων και την ιπποδύναμη των βιομηχανιών αυτών. Σύμφωνα με τα αριθμητικά δεδομένα, ανάμεσα στα 1917 και 1920 οι εργάτες αυξάνονται σημαντικά από 35.500 σε 59.120 και η ιπποδύναμη από 70.000 σε 110.000 ίππους αντίστοιχα. Ωστόσο, ο Γιώργος Δερτιλής διευκρινίζει ότι τα στατιστικά στοιχεία δεν θα πρέπει να συσκοτίσουν το γεγονός, πως η ελληνική βιομηχανία είναι αδύνατο να συγκριθεί με την αντίστοιχη βιομηχανία των δυτικών χωρών. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο μικρό μέγεθος των ελληνικών εργοστασίων καθώς και στην περιορισμένη τους εκμεχάνιση. Ο μέσος όρος των εργατών σε συνδυασμό με το μέσο όρο της ιπποδύναμής τους στηρίζουν, σύμφωνα με το συγγραφέα αυτό τον ισχυρισμό.

β) Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:

Σελ. 168 - 169: «Η άφιξη των προσφύγων ... ετοιμών ενδυμάτων.».

Ενδεικτική απάντηση:

Η άφιξη των προσφύγων αναζωογόνησε και τη βιομηχανία με νέο, ειδικευμένο και φθηνό εργατικό δυναμικό, με τη διεύρυνση της καταναλωτικής αγοράς και με τη δράση ανθρώπων με επιχειρηματικές

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ικανότητες. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει το κείμενο από την «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού» (δευτερογενής και έμμεση ιστορική πηγή). Αναφέρεται ακριβώς σε αυτή την τριπλή ιδιότητα που προσέλαβαν στην ελληνική οικονομία οι πρόσφυγες μετά την έλευσή τους στην Ελλάδα, δηλαδή καταναλωτές, εργάτες και βιομήχανοι και υποστηρίζει το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισαν στην βιομηχανική εξέλιξη της Ελλάδας. Επιπλέον, το κείμενο του Αλέξη Φραγκιάδη, «Ελληνική Οικονομία 19ος - 20ός αιώνας, Από τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρώπης» (δευτερογενής και έμμεση ιστορική πηγή) παρουσιάζει τη βιομηχανική ανάπτυξη στην Ελλάδα ως μέτρο έναντι του προβλήματος του παθητικού εμπορικού ισοζυγίου της χώρας, καθώς οι βιομηχανικές εισαγωγές αντιπροσώπευαν το 50% του συνόλου των εξαγωγών της χώρας. Στη δεκαετία 1922-1932, διπλασιάστηκε ο αριθμός των βιομηχανικών μονάδων. Στο δευτερο κείμενο γίνεται λόγος για αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής κατά 6,7% κάθε χρόνο ανάμεσα στα 1921 και 1929, εξέλιξη που οφείλεται στην υποκατάσταση εισαγόμενων προϊόντων που απορροφούσαν τα πολυπληθέστερα πλέον μετά την άφιξη των προσφύγων - κατώτερα στρώματα των πόλεων. Η πρόοδος όμως δεν ήταν σημαντική, εξαιτίας κυρίως της διατήρησης των παραδοσιακών δομών λειτουργίας τους. Εντούτοις, ο Αλέξης Φραγκιάδης υποστηρίζει ότι τη δεκαετία του 1920 οι μικρές ελληνικές βιομηχανικές μονάδες αυξήθηκαν σε αριθμό, ενώ οι μεγαλύτερες ενισχύθηκαν. Η συμμετοχή των προσφύγων (ως κεφαλαιούχων και ως εργατών) ήταν μεγαλύτερη στην κλωστοϋφαντουργία, την ταπητουργία, τη μεταξουργία, την αλευροβιομηχανία και την παραγωγή οικοδομικών υλικών. Μάλιστα, σύμφωνα με την «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού», οι πρόσφυγες αποτέλεσαν έναν πολυπληθές και συνάμα φθηνό εργατικό δυναμικό εξαιτίας της αδυναμίας τους να μεταναστεύσουν από την Ελλάδα. Το

2024 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

γεγονός αυτό ευνόησε την ελληνική βιομηχανία, η οποία διευρύνει τις δραστηριότητές της στον τομέα της παραγωγής οικοδομικών υλικών που θα κάλυπτε τις αυξημένες στεγαστικές ανάγκες, της κλωστοϋφαντουργίας, της βιομηχανίας τροφίμων και βασικών αναγκών και της βιομηχανίας χημικών προϊόντων. Αρκετοί ήταν οι πρόσφυγες που αναδείχθηκαν ως επιχειρηματίες, βιομήχανοι ή μεγαλέμποροι. Οι Έλληνες που προέρχονταν από τα αστικά κέντρα της Μικράς Ασίας και την Κωνσταντινούπολη υπερείχαν σε σύγκριση με τους αυτόχθονες σε επιχειρηματικό πνεύμα, εκπαίδευση, κατάρτιση και προοδευτικές αντιλήψεις. Ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας της ζωής τους, η γνώση ξένων γλωσσών, οι επαφές που είχαν αναπτύξει με την Ευρώπη και η πείρα που διέθεταν τους βοήθησαν, όταν εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, να οργανώσουν δικές τους επιχειρήσεις ή να στελεχώσουν επιχειρήσεις άλλων, προσφύγων ή γηγενών.

Η άφιξη των προσφύγων επέδρασε και στην ένταξη των γυναικών στον ενεργό πληθυσμό. Το 1930 οι γυναίκες αποτελούσαν την πλειονότητα των εργατών στην κλωστοϋφαντουργία, την καπνοβιομηχανία και τη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων. Εξάλλου, στο νέο για την Ελλάδα κλάδο της ταπητουργίας απασχολήθηκαν κυρίως γυναίκες. Στο κείμενο από την «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού» αναφέρεται ότι ο εν λόγω βιομηχανικός κλάδος στηρίχθηκε αφενός στην παρουσία 50.000 τεχνιτριών, που φτάνουν από τη Μικρά Ασία, αφετέρου στο γεγονός ότι η ταπητουργία μπορούσε να βασιστεί και στην κατ' οίκον εργασία.